

Словник термінів комунікативної компетентності

А

Агресія – індивідуальна чи групова форма деструктивних дій чи поведінки особистості, яка спрямована на використання сили, нанесення фізичної або психологічної шкоди людям і суперечить нормам існування в соціумі.

Акомодація – процес, під час якого комуніканти несвідомо змінюють мовну поведінку (акцент, темп мовлення, лексикон, навіть вибір мови в ситуації мультилінгвізму) для того, щоб наблизити її до мовної поведінки інших учасників комунікації.

Аксіальна комунікація – комунікація, що спрямовує свої сигнали на окремого одержувача інформації (особу, групу).

Акультурація – процес і результат сприйняття і входження індивіда в нову для нього культуру, у результаті чого відбувається засвоєння фактів, норм і цінностей цієї нової культури.

Алюзія – приховане посилання, прихована цитата, для усвідомлення якої в учасників комунікативної ситуації мають бути відповідні фонові знання.

Антикультура – система цінностей, життєвих уявлень, зразків поведінки, норм, а також сукупність способів і прийомів людської діяльності, яка суперечить загальноприйнятій (масовій) культурі суспільства.

Атмосфера спілкування – лінгво-психо-соціокогнітивні стосунки учасників комунікативного акту.

Атракція – виникнення при сприйманні індивіда індивідом взаємної привабливості, розуміння й прийняття один одного у взаємодії, коли не тільки узгоджуються дії, а й встановлюються позитивні взаємини.

Аут-група – група, до якої людина не належить і з якою себе не ідентифікує; усі особи, які розглядаються як аутсайтери, що виключені з власної групи, або опозиція.

Аутокорекція – когнітивно-мовний процес, складова комунікативної стратегії, яка виявляється в постійному порівнянні адресантом перлокутивного ефекту власного мовлення із запланованими стратегічними цілями і виправлення наявних суперечностей шляхом уточнень, посилення чи послаблення ілокутивних сил повідомлень тощо.

Афективно-оцінна комунікація – комунікація, що ґрунтується на вираженні почуттів, оцінок, емоцій адресанта щодо адресата.

Б

Багатство мовлення – складова мовної компетентності адресата, пов'язана з умінням застосовувати різноманітні засоби мовного коду, уникати повторення однотипних елементів, конструкцій, застосовувати синонімічні засоби тощо.

Бар'єр в комунікації – фактор, який перешкоджає досягненню взаєморозуміння в ситуації комунікації: слабкі знання мови спілкування, емоційний стан інтерактантів, етноцентризм, стереотипи, ідеокультурні асоціації, розбіжності в ціннісних установках, у системі кодування – декодування невербальної поведінки та інші.

Безпосередня комунікація – комунікація, що відбувається без будь-якого посередництва з використанням вербальних і невербальних засобів у межах візуального, тактильного та інших типів сприйняття співрозмовника, тобто "обличчям до обличчя".

Білінгв – людина, яка володіє двома мовами однаково, або людина, яка володіє двома мовами неоднаково, але здатна здійснювати комунікацію кожною з них.

Білінгвізм – здатність особи або групи осіб користуватися по чергово двома мовами для забезпечення комунікативних потреб.

В

Вербальна комунікативна поведінка – сукупність норм і традицій спілкування, пов'язаних із тематикою та особливостями організації мовленнєвої діяльності в конкретних комунікативних умовах.

Вербальна невдача – тип комунікативної невдачі, спричиненої порушеннями й неточностями у використанні вербального коду в комунікації.

Вербальний контакт – фрагмент комунікативного процесу, обмежений початком та кінцем вербальної взаємодії двох або більше комунікантів у певний час і певному місці, у процесі якого вони організовують обмін комунікативними діями, спрямований на досягнення комунікативної мети, який зазвичай відбувається згідно з принципами та правилами комунікативного кодексу певної лінгвокультури.

Вербальні коди – система знаків природної мови, яку використовують для передавання інформації.

Вертикальна комунікація – комунікація між комунікантами різного статусу або рангу.

Взаємодія мовленнєва – сукупність усіх можливих типів діалогових ходів у дискурсі.

Взаєморозуміння – механізм міжособистісної взаємодії, пов'язаний насамперед з когнітивними процесами, який забезпечує формування спільного смислового простору учасників спілкування.

Взаємостосунки між комунікантами – взаємодія учасників спілкування, що визначається ступенем знайомства, рольовими стосунками, співвідношенням комплексів цінностей, ступенем асиметрії картин світу та ін.

Види мовленнєвої діяльності – чотири аспекти зовнішнього мовлення з погляду кодування та декодування інформації: говоріння, аудіювання, читання, письмо.

Вимушена комунікація – комунікація, у яку людина вступає незалежно від своїх бажань.

Виразність мовлення – якість мовлення, що полягає у виборі таких мовних засобів, які посилюють враження від висловлювання, викликають і підтримують інтерес у адресата, впливають на його розум та почуття.

Висловлювання – конкретна реалізація в ситуації мовлення речення як інваріанта.

Висхідна комунікація – комунікація, спрямована на передавання повідомлень від нижчої інстанції вищій.

Включення – активна участь комуніканта в розмові, що є основною умовою розуміння й інтерпретації взаємодії під час комунікації.

Вміння комунікативне – здатність планувати й реалізовувати комунікативний намір і комунікативну стратегію.

Внутрішнє мовлення – мовне оформлення думки без її висловлювання (усного або письмового).

Вульгарна тональність – тональність спілкування в соціально неконтрольованих ситуаціях; характеризується різким безапеляційним тоном, уживанням вульгаризмів.

Г

Гаптика – невербальні коди, які ґрунтуються на дотиковій чутливості (потискування рук, поцілунки, обійми тощо).

Гендерлект – постійний набір ознак чоловічого й жіночого мовлення, правила мовленнєвої поведінки в різних комунікативних ситуаціях у контексті тієї чи іншої культури.

Гендерна роль – специфічний набір закріплених в суспільстві вимог і очікувань, які суспільство пред'являє до осіб чоловічої й жіночої статі. Соціально-культурна

роль чоловіка чи жінки, що визначає їхню роль у суспільстві і його інститутах (сім'ї, культурі, освіті тощо).

Говоріння – продуктивний вид мовленнєвої діяльності, що забезпечує відправлення акустичних сигналів, які несуть інформацію.

Горизонтальна комунікація – комунікація між комунікантами рівного статусу або рангу.

Групові норми комунікативної поведінки – комунікативні норми, що відображають особливості спілкування, закріплені культурою окремих груп (гендерних, вікових, професійних, соціальних та інших).

Д

Девіації в спілкуванні – різноманітні типи комунікативних невдач, помилок, обмовок, описок тощо, пов'язані з комунікативною компетентністю учасників спілкування.

Делікатність – поняття моральної свідомості, що передбачає м'якість, чуйність, доброзичливість, вміння спілкуватися.

Диктальне спілкування – тип комунікативної діяльності, яка пов'язана з певною предметною взаємодією людей, обслуговує різні форми соціальної діяльності людей; передавання інформації, спонукання партнера зі спілкування, намагання змінити його погляди, прагнення надати емоційну підтримку.

Дикція – міра точності, розбірливості вимови фонем, морфем, слів, фраз, яка визначає розбірливість мовлення, отже, і його розуміння іншими людьми.

Дискурс – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; є синтезом когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретними "формами життя", залежними від тематики спілкування; має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів.

Дискусія – публічне обговорення певного спірного питання.

Дистанція соціального спілкування – ступінь наближеності людей один до одного під час спілкування, обумовлена їхніми соціальними відмінностями. Відображається в мовленні, наприклад, у вигляді розмежування займенників "ти" й "ви" при зверненні до однієї особи.

Діада – група з двох осіб, у якій здійснюється мовленнєве спілкування.

Діалог – форма мовлення та ситуаційно зумовлене спілкування, як правило, двох осіб, комунікативні ролі яких конвертуються (обидва комуніканти по черзі виконують і роль адресанта, і адресата).

Діалогічність – комплекс комунікативно-прагматичних чинників, які виформовують специфіку діалогу: зв'язність реплік, їхню ситуативну залежність тощо.

Ділова етика – система загальних етичних норм і правил поведінки, спілкування.

Ділова комунікація – специфічна форма контактів і взаємодії людей у процесі їхньої трудової діяльності з метою досягнення бізнесових цілей.

Ділові переговори – процес поетапного досягнення згоди між партнерами за наявності різних, а інколи й суперечливих інтересів.

Дія комунікативна – одиниця опису комунікативної поведінки учасників спілкування, окремий мовленнєвий акт, репліка, невербальний сигнал, комбінація вербальних і невербальних засобів тощо у межах певного комунікативного параметра.

Діяльнісний підхід – погляд на комунікацію як на двосторонній процес обміну інформацією, спільну діяльність комунікантів, під час якої виробляються спільні смисли.

Домінування – ставлення до партнера як до засобу досягнення власних цілей, ігнорування його інтересів, намагання отримати необмежену односторонню перевагу.

Доречність мовлення – якість мовлення, що передбачає сувору відповідність мовлення умовам і цілям спілкування, змісту інформації, що передається, обраному жанру й стилю викладу, індивідуальним особливостям автора та адресата.

Досвід комунікативний – сукупність уявлень про вдалі та невдалі комунікативні тактики, які ведуть або не ведуть до реалізації відповідних комунікативних стратегій.

Доступність мовлення – якість мовлення, що передбачає дохідливість викладання, здатність певної форми мовлення бути зрозумілою адресату, зацікавити його.

Друкована комунікація – тип комунікації, що відбувається за допомогою спеціальних технічних засобів поліграфії.

Е

Егоїзм – життєва позиція, відповідно до якої задоволення людиною особистісного інтересу розглядається як найвище благо і, відповідно, кожен прагне максимально задовольнити тільки власні інтереси.

Експресив – тип мовленнєвого акту, ілокутивна мета якого полягає у вираженні психологічного стану мовця відносно реальних справ.

Експресія мовлення – насиченість повідомлень мовними й позамовними засобами вираження суб'єктивного ставлення адресанта до адресата або змісту комунікації, їх оцінки.

Електронна комунікація – нова форма спілкування, опосередкована комп'ютерами. Перевагами цієї форми є швидкість, доступність і досягнення новими мультимедійними засобами будь-яких куточків світу. До недоліків відносять засмічення мови комп'ютерними термінами, головним чином англomовного походження, недостатньо безпечне збереження інформації тощо.

Емоція – чуттєва реакція, що виникає у відповідь на зовнішні та внутрішні сигнали, які викликають зміни у фізіологічному стані організму.

Емпатичне слухання – стиль слухання, що передбачає розуміння почуттів, які переживає співрозмовник.

Емпатія – досягнення емоційних станів іншої людини; психічний процес, який дає змогу зрозуміти переживання іншої особистості (механізм пізнання); дія індивіда, що допомагає йому по-особливому вибудовувати спілкування (особливий вид уваги до іншої людини); здібність, властивість, здатність проникати в психічний стан іншої людини (характеристика людини, тобто емпатійність).

Емпатія комунікативна – комплексне поняття, пов'язане із співпереживанням, вчуванням учасників комунікації в почуття, емоції, свідомість тощо один одного, що сприяє успішності комунікації, формуванню сприятливої атмосфери спілкування.

Ентропія – спотворення і втрата певної частини повідомлення під час його передавання, що унеможлиблює процес адекватного сприйняття.

Естетичність мовлення – якість мовлення, що виявляється у неприйнятті літературною мовою образливих для честі та гідності людини засобів вираження.

Етикет – встановлений порядок поведінки (у т.ч. комунікативної), прийнятий у певному суспільстві; комплекс манер, що виявляють внутрішнє ставлення людини до оточення.

Етикетність – характер вступу, підтримання та виходу з комунікативного контакту, комунікативна привітність, оптимізм, самопрезентація, роль формального (неформального) спілкування.

Етикет мовленнєвий – система стандартних, стереотипних словесних формул, уживаних у ситуаціях, що повторюються повсякденно: вітання, вибачення, запрошення, прощання тощо.

Етос – зразкова громадська й морально-етична поведінка мовця, без чого неможливо переконати інших та впливати на них.

Ефективна мовна комунікація – інформаційний обмін, що забезпечує досягнення поставлених комунікантами цілей та налагодження міжособистісних стосунків.

Ефективний мовленнєвий вплив – мовленнєвий вплив на адресата, що дає змогу адресанту досягти поставленої мети (цілей) та зберегти комунікативну рівновагу.

Ж

Жаргон – різновид мовлення, який використовується переважно в усному спілкуванні окремої відносно стійкої соціальної групи, яка об'єднує людей за різними ознаками: професії, інтересів, віку.

Жести – свідомі чи несвідомі рухи людини, які сигналізують про її внутрішній емоційний стан.

З

Загальнокультурні норми комунікативної поведінки – комунікативні норми, властиві всій лінгвокультурній спільноті, що значною мірою відображають прийняті правила етикету, ввічливого спілкування.

Закони спілкування (комунікативні закони) – найзагальніші поняття, у яких знаходять своє відображення імпліцитні основи комунікації, тобто те, що відбувається між учасниками спілкування; вони незалежні від конкретних умов і комунікативної ситуації, тобто реалізуються незалежно від того, хто спілкується, з якою метою, у якій ситуації тощо.

Звичайна тональність – тональність спілкування, яку застосовують у побуті; актуалізується стилістично немаркованими мовними й мовленнєвими засобами й одиницями з розмовною або просторічною маркованістю.

Зв'язок зворотній безоцінний – тип зворотного зв'язку, у якому не відображено ставлення адресата до змісту комунікації. Використовується у випадках, коли потрібно більше дізнатися про почуття людини або допомогти співбесіднику сформулювати думку щодо обговорюваного, прямо не втручаючись у його дії.

Зв'язок зворотній оцінний – повідомлення своєї думки, свого ставлення до того, про що йдеться у спілкуванні.

Зв'язок зворотний у спілкуванні (зворотна інформація) – реакція на повідомлення з боку адресата (словесна, паралінгвальна), яка допомагає адресантові орієнтуватися в особі адресата, визначати міру дієвості своїх аргументів, переконуватися в досягненні чи недосягненні комунікативної мети тощо.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості особистості, що є передумовою успішного виконання нею певної діяльності.

Змістовність мовлення – якість мовлення, що передбачає інформаційну новизну й насиченість мовленнєвого твору.

Зняття категоричності – зменшення сили висловлювання в результаті прояву ввічливості й бажання не образити комуніканта.

Зовнішнє мовлення – звукове або графічне оформлення висловлювання, тобто вербалізація думки.

Зовнішня культура – видимі, візуально сприйнятні елементи, що характеризують особистість.

I

Ігри мовленнєві (комунікативні) – сукупність повторюваних мовленнєвих дій, які мають приховану мету – отримання певного виграшу або психологічного "погладжування".

Ідентифікація – процес ототожнення (уподібнення) себе з іншим індивідом або групою, основою якого є емоційний зв'язок; набуття, засвоєння цінностей, ролей, моральних якостей іншої людини; копіювання суб'єктом думок, почуттів, дій іншої людини, яка є моделлю.

Ідіостиль – неповторний спосіб спілкування, притаманний певному індивіду.

Ілокуція – один із складників мовленнєвого акту, що передбачає втілення у висловлюванні певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню певної комунікативної спрямованості.

Імідж – образ людини, уявлення оточення про неї, часто створене цілеспрямовано.

Імплікатура – прихований смисл повідомлення, що виявляє адресат із контексту спілкування.

Індивідуальне діалогічне спілкування – спілкування двох людей, унаслідок якого виникають спільні позиції, думки, бачення проблем тощо.

Індивідуальні норми комунікативної поведінки – комунікативні норми, що віддзеркалюють культуру й комунікативний досвід певного індивіда та є індивідуальним відображенням загальнокультурних і ситуативних комунікативних

норм у мовній особистості; можуть бути порушеннями загальнокультурних і групових норм.

Індивідуальність – сукупність своєрідних психічних особливостей і певних властивостей людини, які характеризують її неповторність і виявляються в рисах характеру, у специфіці інтересів, якостей, що відрізняють одну людину від іншої.

Ініціативна комунікація – комунікація, що дає змогу вибирати своїх партнерів по комунікації, уникати спілкування з неприємними партнерами.

Інтенція – комунікативний намір адресата (осмислений чи інтуїтивний), що визначає внутрішню програму мовлення та спосіб її втілення.

Інтерактант – учасник міжкультурної комунікації.

Інтерактивна ефективність комунікації – результат комунікації, що передбачає досягнення згоди, взаєморозуміння, кооперації, створення сприятливої атмосфери спілкування.

Інтерактивність – категорія дискурсу, комунікації загалом, яка полягає у взаємодії адресанта й адресата в конкретній ситуації за допомогою вербальних і невербальних засобів мовного коду.

Інтерація – процес взаємодії та взаємного впливу комунікантів під час спілкування.

Інтонія – сукупність супrasegmentних показників мовленнєвого потоку, таких, як тембр, гучність, наголос, темп, висота, мелодика, ритм, пауза.

Інформативна комунікація – комунікація, спрямована на передавання об'єктивної інформації про навколишній світ комунікантів.

Інформаційна культура – сукупність знань, умінь та навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, яка спрямована на задоволення інформаційних потреб особистості.

Інформаційна мета – мета комунікації, що полягає в доведенні певної інформації до відома адресата.

Інформативна комунікація – передавання інформації про навколишній світ від комунікатора до реципієнта.

Інфракомунікаційна система – система, утворена сукупністю вербального й невербального (основаного на взаємозалежності всіх відомих п'яти відчуттів) аспектів комунікації.

Іронія – фігура мовлення, троп, що ґрунтується на вживанні слів і висловлювань у протилежному щодо буквального значенні, на приховуванні за серйозними речами комічного, за позитивною оцінкою негативного.

К

Канал – спосіб передавання повідомлення, що враховує фізіологічні можливості людини.

Квеситив – тип мовленнєвого акту, ілокутивна мета якого полягає у запиті нової важливої інформації для заповнення інформаційної лакуни.

Кінесика – сукупність рухів, що супроводжують людську комунікацію та сприймаються за допомогою оптичної системи суб'єкта (зором): жести, міміка, контакт очима, рух тіла, постава, хода тощо.

Когнітивна гнучкість – уміння комуніканта адекватно розуміти дві ("свою" й "чужу") когнітивні системи.

Когнітивний дисонанс – стан дискомфорту та психологічної напруги, що виникає при прагненні однієї людини узгодити свої думки та дії з іншою людиною, зокрема під час комунікації.

Код – система умовних знаків, символів, призначених для передавання інформації.

Кодування – втілення задуму адресанта в певну символічну форму (мовну, графічну тощо).

Комплексний мовленнєвий акт – тип складного за структурою мовленнєвого акту, що створюється з простих мовленнєвих актів на основі відношення субординації (підпорядкування мети одного акту меті іншого акту).

Компоненти комунікації – найважливіші складники комунікативного акту, які включають адресанта, адресата, канал комунікації, код, контакт, зворотний зв'язок, комунікативний шум, контекст і ситуацію спілкування.

Комунікабельність – володіння соціальним аспектом мовленнєвого контакту (дотримання в спілкуванні соціальних норм, володіння комунікативною компетентністю тощо); використання цих знань і вмінь з метою досягти запланованого перлокутивного ефекту.

Комунікант – будь-який учасник комунікативного процесу.

Комунікативна грамотність – сукупність комунікативних знань, умінь і навичок людини, які дають змогу їй ефективно спілкуватися в усній і писемній формах; знання законів, правил і засобів ефективної усної та писемної комунікації.

Комунікативна дивергенція – розбіжність деяких характеристик комунікативних ознак у певних лінгвокультурах.

Комунікативна дистанція – культурно обумовлена відстань, що відділяє комунікантів один від одного в процесі спілкування; так звана "комфортна зона", що передається як вербально, так і невербально.

Комунікативна кооперація – тип інтерактивності адресанта й адресата в комунікативній ситуації, що характеризується узгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, симетричними стосунками між ними, балансом комунікативних статусів, ефективністю та оптимальністю спілкування.

Комунікативна культура – комунікативна поведінка народу як компонент його національної культури.

Комунікативна мета – мета комунікації, що полягає у формуванні певних міжособистісних стосунків зі співрозмовником (наприклад, встановити контакт, підтримати контакт, поновити контакт, завершити контакт).

Комунікативна мімікрія – намір комуніканта приховати під час спілкування свої цілі повністю чи частково, для чого він створює повідомлення з маркером однієї функції, але в дійсності воно виконує іншу функцію.

Комунікативна невдача – негативний результат комунікації (спілкування), що характеризується недосягненням адресантом своєї практичної мети (невдача у широкому розумінні); негативний результат комунікації (спілкування), що характеризується недосягненням адресантом комунікативної (інформаційної) мети та прагматичних спрямувань, а також відсутністю взаєморозуміння і згоди між комунікантами (невдача у вузькому розумінні).

Комунікативна особистість – комунікант, наділений сукупністю індивідуальних властивостей і характеристик, які визначаються його комунікативними потребами, когнітивним діапазоном і комунікативною компетентністю та виявляються в процесі комунікації.

Комунікативна поведінка – сукупність норм і традицій спілкування певної лінгвокультурної спільноти, що реалізуються в комунікації.

Комунікативна подія – одиниця макрорівня дискурсу, що є закінченим мовленнєвим спілкуванням.

Комунікативна позиція – позиція, яку займає комунікант щодо інших учасників комунікації, що характеризується ступенем його авторитетності, впливовою силою його мовлення в конкретній комунікативній ситуації.

Комунікативна рівновага – баланс міжособистісних стосунків, що полягає у відведенні співрозмовникові в процесі спілкування ролі не нижче тої, що зумовлена його соціальною роллю та уявленням про його власну гідність.

Комунікативна роль – функція комунікативна відповідно до продукції або реценції мовленнєвого продукту, тобто комунікант у певний момент комунікативного процесу може або створювати й передавати вербальне повідомлення, або сприймати та інтерпретувати його.

Комунікативна свідомість – сукупність комунікативних знань і комунікативних механізмів, що уможливлюють комунікативну діяльність людини: комунікативні настанови свідомості, ментальні комунікативні категорії (поняття), набір прийнятих у певному суспільстві норм і правил комунікації.

Комунікативна ситуація – збіг обставин, що спонукає людину до комунікації; визначає мовленнєву поведінку, способи реалізації комунікативної інтенції (стратегії тактики тощо).

Комунікативна стратегія – головна лінія мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, що визначається загальною метою комунікації, ситуативним контекстом та уявленнями про адресата.

Комунікативна тактика – зумовлені стратегією мовленнєві кроки, що у сукупності дають змогу досягти головної комунікативної мети.

Комунікативне самогубство – груба помилка мовця під час інформаційного обміну, що робить його подальшу комунікацію неефективною.

Комунікативне табу – комунікативна традиція уникання певних мовних засобів, тем і форм спілкування в тих чи інших комунікативних ситуаціях.

Комунікативне ускладнення – непорозуміння між комунікантами, що усуваються за допомогою додаткових мовленнєвих кроків (наприклад, перепитування, уточнення, пояснення, навідного запитання, перефразування), здатних відновити нормальний розвиток дискурсу.

Комунікативний акт – концептуально та структурно організований обмін комунікативною діяльністю мовцями в межах вербального контакту, у якому предметно-знаковим носієм є дискурс, що опирається на певну ситуацію.

Комунікативний вплив – внутрішня комунікативна установка комунікатора стосовно себе і реципієнта, вербальні й невербальні особливості повідомлення, характеристика комунікативного простору спілкування, складові соціально-психологічного середовища.

Комунікативний ефект – реакція адресата, створення у рецептора бажаного емоційного ставлення до інформації, що передається, відповідних асоціацій; прагматичний вплив на отримувача в результаті передавання повідомлення.

Комунікативний збій – комунікативна невдача, що характеризується недостатньо адекватною комунікацією, недостатнім розумінням комунікативного партнера.

Комунікативний кодекс – система принципів, правил і конвенцій, які ґрунтуються на певних категоріях і критеріях та регулюють мовленнєву поведінку учасників комунікації.

Комунікативний конфлікт – тип інтерактивності адресанта й адресата в комунікативній ситуації, що характеризується неузгодженістю намірів, стратегічних програм комунікантів, асиметричними відносинами між ними, дисбалансом комунікативних статусів, неефективністю спілкування. Комунікативний намір – тактичний хід, що є практичним засобом досягнення відповідної комунікативної мети.

Комунікативний паспорт – комплексна інформація, яку особа підсвідомо повідомляє про себе різними засобами (мовними, мовчанням, використанням принципів, правил і конвенцій тощо) іншим учасникам спілкування.

Комунікативний провал – комунікативна невдача, що характеризується неадекватною комунікацією, повним нерозумінням комунікантами один одного, недосягненням очікуваного ефекту та призводить до припинення комунікації.

Комунікативний процес – обмін інформацією між індивідами або їх групами, метою якого є точне й повне засвоєння повідомлень, що містять певну інформацію.

Комунікативний розрив – відсутність чи недостатнє розуміння між комунікантами.

Комунікативний саботаж – прийом мовленнєвого впливу, що виражає прихований опір і спрямований на ігнорування змістової частини висловлювання з метою ухилення від спілкування, перекручування або приховування інформації.

Комунікативний статус – обсяг повноважень, якими володіє комунікант щодо ініціації, регулювання й припинення вербального контакту; вибору та моніторингу тематики спілкування; вибору та реалізації мовленнєвих дій або "актомовленнєвого репертуару".

Комунікативний тип – сукупність ознак, що характеризують стиль (манеру) користування мовним кодом, а також комунікативна складова паспорта комуніканта.

Комунікативний шум – перешкоди різного типу (фізичні, фізіологічні, психологічні, семантичні), які знижують ефективність комунікації, дестабілізують процес сприйняття й розуміння повідомлення, можуть призвести до припинення комунікації.

Комунікативні закони – найзагальніші об'єктивні закономірності процесу комунікації, що виявляються в різних комунікативних ситуаціях і не залежать від того, хто спілкується, на яку тему, з якою метою, у якій ситуації тощо.

Комунікативні наміри адресата – осмислені чи інтуїтивні дії, які визначають внутрішню програму мовлення й спосіб її втілення.

Комунікативні норми – комунікативні правила, обов’язкові для виконання в певній лінгвокультурній спільноті.

Комунікативні ресурси – сукупність мовленнєвих та немовленнєвих дій комунікантів у межах вербального контакту, які спрямовані на досягнення комунікативної мети (стратегічного результату) певного комунікативного акту. Комунікативні традиції – правила необов’язкові, але бажані для виконання, яких дотримується більшість лінгвокультурної спільноти.

Комунікативні універсалії – спільне, загальнолюдське в комунікативних культурах різних народів.

Комунікація – цілеспрямований соціально зумовлений процес обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудої та творчої діяльності, що реалізується переважно за допомогою вербальних засобів комунікації.

Комунікація в малих групах – комунікація за участю 3–12 осіб, що передбачає здійснення прямого та зворотного зв’язку між усіма комунікантами.

Комунікація вертикальна – спілкування комунікантів, які мають різний соціальний статус.

Комунікація горизонтальна – спілкування комунікантів рівного статусу, при якому спостерігається високий відсоток взаєморозуміння (від 80% до 95%).

Конвенції спілкування – незримі умовності, звичаї або домовленості в комунікації представників різних культур.

Конвенційність – відповідність загальновизнаним правилам уживання мовних знаків.

Конверсація – міжособистісне неформальне спілкування між комунікантами.

Конгруентність – здатність викликати у співрозмовника ту саму емоцію, яку відчуває мовець.

Конситуація спілкування – фізичні, соціально-психологічні, часові та інші обставини, у межах яких відбувається спілкування.

Констатив – тип повідомлення, яке позначає стан речей, констатує факт об’єктивної (чи такої, яка вважається об’єктивною) дійсності.

Контактне табу – тип комунікативного табу, що передбачає заборону в певній лінгвокультурній спільноті на деякі форми спілкування.

Контактність – прагнення спілкування, питома вага спілкування в структурі діяльності, активність у спілкуванні, можливість спілкування з незнайомими людьми.

Контекст – текстовий фрагмент, що визначає семантику певної мовної одиниці; сукупність умов, за яких здійснюється комунікація; ситуація мовленнєвого спілкування, або конситуація.

Конфлікт – зіткнення різноспрямованих тенденцій у психіці окремої людини, у відносинах двох і більше людей або їхніх формальних і неформальних об'єднань, зумовлене розбіжністю в поглядах, позиціях, інтересах.

Конфліктна стратегія – комунікативна стратегія, спрямована на досягнення стратегічної мети через конфронтацію зі співрозмовником, що призводить до порушення комунікативної рівноваги, мовленнєвих конфліктів (наприклад, стратегії агресії, насильства, дискредитації, підпорядкування, примусу, викриття).

Кооперативна стратегія – комунікативна стратегія, що дає змогу співрозмовникам реалізувати свої комунікативні наміри і при цьому зберегти комунікативну рівновагу (наприклад, стратегії ввічливості, щирості, довіри, близькості, співпраці, компромісу).

Кооперативний мовленнєвий акт – тип мовленнєвого акту, що має на меті викликати негайну реакцію адресата.

Короткотривала комунікація – комунікація, що передбачає швидке передавання інформації та обмін нею, у т.ч. розірвання мовленнєвого контакту.

Креативність – здатність особистості до творчості.

Критичне слухання – стиль слухання, спрямований на критичне сприйняття інформації; при цьому спроба зрозуміти повідомлення відступає на другий план.

Критичний інцидент – конфліктні ситуації, в умовах яких партнери по комунікації різного культурного походження спілкуються один з одним.

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людською спільнотою, що характеризують певний рівень розвитку суспільства.

Культура мовлення – організація мовних засобів, що в будь-якій ситуації спілкування за дотримання сучасних мовних норм та етикету спілкування забезпечують досягнення поставлених комунікативних завдань.

Культура поведінки – сукупність форм поведінки людини в процесі спілкування, у яких виявляються певні моральні й естетичні норми.

Культура почуттів – рівень розвитку, уміння особистості керувати своїми психічними станами, емоційними ставленнями до навколишньої дійсності.

Культура слухання – організація процесу слухання, що забезпечує ефективне сприйняття й розуміння отриманої інформації; дає змогу підтримувати сприятливу атмосферу спілкування; передбачає знання й уміле використання різних стилів і

прийомів слухання, розвинуті навички концентрації уваги, емоційного самоконтролю, роботи з інформацією, дотримання етичних норм поведінки.

Культура спілкування – сукупність знань і вмінь, способів і навичок комунікативної взаємодії, а також пов'язаних з нею загальних для конкретного суспільства і конкретних ситуацій етико-психологічних принципів і норм.

Л

Лексикон – набір (інвентар) слів та словосполучень, якими послуговуються згідно з правилами граматики певної мови для побудови повідомлення цією мовою.

Лексичні норми – правила вибору слова з низки одиниць, близьких йому за значенням, а також його вживання в тих значеннях, які воно має в літературній мові.

Лідер – особа, яка має психологічні якості, що дозволяють їй керувати людьми незалежно від позиції, яку вона офіційно обіймає в системі управління.

Логічність мовлення – закономірність і послідовність мовлення, його відповідність основним законам логіки.

Логос – словесні, мовні засоби, які вживає мовець для досягнення комунікативної мети, переконання слухача.

М

Макаронічне мовлення – мовлення, що містить викривлені слова й вирази, перенесені з іншої мови.

Максима великодушності – максима (правило) принципу ввічливості, що передбачає благородство, душевну щедрість з боку мовця, пожертвування власними інтересами заради інших.

Максима відношення – максима (правило) принципу кооперації, що вимагає від комунікантів релевантних, доречних висловлювань.

Максима згоди – максима (правило) принципу ввічливості, що вимагає уникнення суперечностей.

Максима манери – максима (правило) принципу кооперації, що стосується способу викладу або ясності виразу.

Максима скромності – максима (правило) принципу ввічливості, що передбачає неприйняття похвали на власну адресу, але допускає осуд.

Максима співчуття – максима (правило) принципу ввічливості, що вимагає від мовця чуйності, жалю до адресата.

Максима спілкування – імпліцитні правила ведення кооперативного діалогу, які виокремлюють у межах принципів спілкування.

Максима схвалення – максима (правило) принципу ввічливості, що прагне позитивних оцінок і уникнення негативних оцінок інших.

Максима такту – максима (правило) принципу ввічливості, що передбачає делікатність, турботу про інтереси інших.

Максима якості – максима (правило) принципу кооперації, що передбачає істинність висловлювання мовця.

Маніпуляція – здійснення прихованого впливу на партнера з метою отримання переваги над ним.

Масова комунікація – передавання інформації між джерелом і великою аудиторією (як правило від 1000 осіб і більше) за допомогою певних технічних засобів (друкарських, електронних та ін.).

Мелодика – зміна висоти тону (голосу).

Ментефакти – знання, концепти, уявлення, що формують картину світу мовця.

Мета комунікації – запланований адресантом результат, на який скерована комунікативна діяльність.

Механізм мовлення – структурно-функціональна організація свідомості, що зумовлює взаємні переходи між сенсорним, перцептивним і мовленнєвомисленнєвими рівнями та опосередковує продукування, сприйняття та розуміння мовлення.

Мислення мовленнєве – реалізація мисленнєвої діяльності в мовленнєвих формах, тобто зовнішньому або внутрішньому мовленні.

Міжкультурна комунікація – спілкування представників різних національно-лінгвокультурних спільнот, носіїв різних ментально-лінгвальних комплексів.

Міжособистісна комунікація – комунікація, що здійснюється між двома особами.

Міжособистісне спілкування – процес предметної та інформаційної взаємодії між людьми, у якому формуються, конкретизуються, уточнюються й реалізуються їхні міжособистісні відносини (взаємовплив, сприйняття одне одного тощо) та виявляються психологічні особливості комунікативного потенціалу кожного індивіда.

Міжособистісне сприйняття – сприйняття, розуміння й оцінка людини людиною і її стосунків з іншими людьми.

Міжособистісний вплив – процес і результат зміни одним індивідом поведінки, установок, намірів, уявлень, оцінок іншого індивіда.

Міскомунікація – непорозуміння між комунікантами, що виникає внаслідок культурно-мовних відмінностей.

Мовленнєва діяльність – єдність спілкування та узагальнення; активна цілеспрямована діяльність людини, що має специфічну організацію та регулюється певною системою мотивів.

Мовленнєва культура – складова культури народу, що охоплює мову, форми втілення мовлення, сукупність загальнозначущих мовленнєвих творів певною мовою, звичаї та правила спілкування, співвідношення вербальних і невербальних компонентів комунікації, що закріплені в мовній картині світу; способи передавання, зберігання та оновлення мовних традицій, мовної свідомості народу в побутових і професійних формах, науки про мову.

Мовленнєва культура суспільства – відбір та зберігання найкращих зразків мовленнєвої діяльності, створення літературної класики та дотримання норм літературної мови у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Мовленнєва норма – сукупність найстійкіших традиційних реалізацій мовної системи, відібраних і закріплених у процесі суспільної комунікації.

Мовленнєва поведінка – сукупність конвенційних (здійснюваних відповідно до прийнятих правил) і неконвенційних (здійснюваних з власної волі) мовленнєвих вчинків, які здійснює індивід чи група індивідів.

Мовленнєва ситуація – збіг обставин, що спонукає людину до мовленнєвої дії.

Мовленнєва транзакція – послідовність декількох мовленнєвих обмінів, що з'єднані тематично та слугують досягненню поставленої мети спілкування.

Мовленнєвий акт – цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, прийнятих у даному суспільстві; мінімальна несамотійна одиниця дискурсу.

Мовленнєвий вплив – регуляція діяльності однієї людини іншою за допомогою мовлення; вплив на індивідуальну та/або колективну свідомість і поведінку за допомогою висловлювань природною мовою.

Мовленнєвий етикет – сукупність культурно (національно, етнічно та соціально) зумовлених правил мовленнєвої поведінки, що відображені в стереотипах, усталених формулах спілкування, приписаних суспільством у певний історичний період для встановлення, підтримки та розмикання мовленнєвого контакту в обраній тональності.

Мовленнєвий жанр – тематично, композиційно й стилістично усталені типи повідомлень носіїв мовленнєвих актів, об'єднаних метою спілкування, задумом мовця з урахуванням особистості адресата, контексту й ситуації спілкування.

Мовленнєвий контекст – смисл, мінімальний відрізок мовлення, який визначає кожне індивідуальне значення слова.

Мовленнєвий обмін – послідовність пов'язаних мовленнєвих ходів, що є мінімальною самостійною одиницею комунікативної взаємодії.

Мовленнєвий паспорт – інформація, яку особа підсвідомо повідомляє про себе мовними засобами; складова комунікативного паспорта.

Мовлення фактичне – мовленнєва поведінка адресанта, скерована на те, щоб висловитися й зустріти розуміння, тобто на підтримку мовленнєвого контакту як такого.

Мовна картина світу – фіксація відображення реального світу мовними засобами.

Мовна комунікація – цілеспрямований процес інформаційного обміну між людьми за допомогою знаків природної мови; спілкування за допомогою вербальних (мовних) засобів.

Мовна особистість – тип комуніканта, який характеризується сукупністю здібностей і характеристик, що зумовлюють створення й сприйняття ним мовленнєвих творів (текстів), які різняться за ступенем структурно-мовної складності, глибиною й точністю відображення дійсності.

Мовна свідомість – сукупність психічних механізмів породження, розуміння та зберігання мови у свідомості, тобто психічні механізми, що забезпечують процес мовленнєвої діяльності людини; складова комунікативної свідомості.

Мовне табу – тип комунікативного табу, що передбачає заборону в певній лінгвокультурній спільноті на вживання певних слів, зворотів, виразів тощо.

Мовні норми – правила зразкового й загальновизнаного використання мовних засобів у певний період розвитку літературної мови.

Мовно-культурна особистість – комунікант, який володіє культурно зумовленою ментальністю, картиною світу та системою цінностей, дотримується певних когнітивних підходів, мовних, поведінкових і комунікативних норм певної лінгвокультурної спільноти.

Модальне спілкування – тип комунікативної діяльності, спрямованої на реалізацію особистісних психологічних взаємин між людьми.

Модель комунікації – схема, що відтворює основні елементи та функціональні характеристики комунікативних процесів.

Моделювання – метод дослідження об'єктів пізнання, що передбачає конструювання абстрактних, ідеалізованих схем (моделей).

Монолог – форма вербальної комунікації, що складається із висловлювань одного комуніканта, розрахованих на пасивне або опосередковане сприйняття адресатом.

Монокультурна комунікація – спілкування представників однієї національно-лінгвокультурної спільноти, які мають єдину когнітивну базу.

Мораль – форма суспільної свідомості, спрямована на ствердження самоцінності людини, її прав на гідне і щасливе життя. Характеристика особистості, сукупність її моральних якостей (правдивість, чесність, доброчинність та ін.); характеристика взаємин між людьми, сукупність моральних норм (вимог, правил, заповідей). Поняття, завдяки якому в мисленнєвому та практичному досвіді людей вичленовуються звичаї, закони, вчинки та характери, які виражають найвищі цінності й через які людина проявляє себе як розумну, самосвідому й вільну істоту.

Моральні норми – стандарти, звичаї, що прийняті у конкретному суспільстві й стали взірцем поведінки та обов'язковими для виконання.

Мотив – спонукальна причина, привід до будь-якої дії (вербальної або невербальної).

Мотивація – спонuka до діяльності, що скеровується певним мотивом, тобто причиною, приводом будь-якої дії.

Н

Навичка мовленнєва – компонент свідомо виконуваної мовленнєвої діяльності (мовлення); мовленнєва дія, яка досягла внаслідок численних повторень ступеня автоматизму.

Надперсональна комунікація – комунікація, спрямована абстрактному адресату.

Національна специфіка мовленнєвого спілкування – система факторів, що зумовлюють відмінності в організації, функціях і способі опосередкування процесів спілкування, притаманних певній культурно-національній спільноті (етносу).

Невербальна комунікативна поведінка – сукупність норм і традицій, що регламентують вимоги до організації ситуації спілкування, зокрема до фізичних дій, контактів співрозмовників, дистанції та організації простору спілкування, невербальних засобів демонстрації ставлення до співрозмовника, міміки, жестів, поз, що супроводжують та уможливають спілкування.

Невербальна комунікація – тип комунікації, що здійснюється за допомогою невербальних кодів.

Невербальна невдача – комунікативна невдача, пов'язана з використанням невербального коду в комунікації (кінетики, прамови, проксемики, хронеміки, графеміки тощо).

Негармонійне спілкування – тип мовленнєвої взаємодії, ознаками якого можуть бути: неузгодженість або конфронтаційність мовленнєвих стратегій і тактик співрозмовників; неприйнята для одного чи обох співрозмовників тональність мовлення; відсутність щирої зацікавленості у предметі розмови або змісті висловлювання; вербальне чи невербальне вираження негативних настанов щодо змісту мовлення або особистості співрозмовника; відсутність ефективного результату комунікативного акту.

Негентропія – спотворення та втрата певної частини повідомлення під час його передавання, що ускладнює процес сприйняття, але не заважає адресатові розпізнати його смисл.

Нейтральна тональність – тональність спілкування у сфері офіційних установ, типова для спілкування з незнайомими або малознайомими людьми; актуалізується стилістично немаркованими мовними й мовленнєвими засобами.

Некомунікабельність – неволодіння або неповне володіння соціальними, мовними, комунікативними та іншими аспектами мовленнєвого спілкування; уникання спілкування з іншими людьми.

Ненормативна комунікативна поведінка – комунікативна поведінка носіїв певної лінгвокультури, що демонструє порушення прийнятих у ній комунікативних норм.

Неофіційна комунікація – неформальна, нерегламентована комунікація, що відбувається в ситуаціях невимушеного спілкування і не потребує дотримання статусних норм, правил.

Неповна комунікативна невдача – збій у комунікації, що може бути нейтралізований за допомогою додаткових дій комунікантів.

Неприйняття чужих переконань – тенденція піддавати надмірно прискіпливому розгляду інформацію, яка суперечить власним переконанням, і повністю приймати інформацію, яка збігається з власними переконаннями.

Нерефлексивне слухання – стиль слухання, що полягає в умінні уважно мовчати, не втручаючись у мовлення співрозмовника своїми зауваженнями; може супроводжуватися короткими репліками типу "Так", "Розумію" або невербальними діями підтримки (наприклад, кивком голови).

Нерозгорнутий мовленнєвий акт – тип мовленнєвого акту, що здійснюється за допомогою одного висловлювання.

Нерозуміння – невміння або нездатність адресата внаслідок різних причин декодувати мовленнєве і / або паралінгвістичне повідомлення адресанта.

Несвідома комунікативна невдача – комунікативна невдача, що не контролюється свідомістю мовця, трапляється мимоволі.

Неуспішна мовна комунікація – інформаційний обмін, що унеможлиблює досягнення мовцем запланованого перлокутивного ефекту.

Низхідна комунікація – комунікація, що має на меті передавання повідомлень від вищої інстанції нижчий.

Нормативна комунікативна поведінка – комунікативна поведінка, прийнята у певній лінгвокультурі, якої дотримується в стандартних ситуаціях спілкування більшість її носіїв.

О

Одиниці мовленнєвого етикету – одиниці мови та мовлення, що словесно виражають етикетну поведінку; ситуативно зумовлені, тематично зв'язані, скеровані на встановлення оптимального мовленнєвого контакту, усталені формули спілкування.

Одноразова комунікація – комунікація, що передбачає один єдиний контакт з адресатом.

Односторонній мовленнєвий акт – тип мовленнєвого акту, розрахований переважно на пасивне та/або опосередковане сприйняття повідомлення адресатом.

Ознака комунікативна – окрема ознака комунікативної поведінки, яка виокремлюється як релевантна для опису в умовах зіставлення комунікативних культур або особливостей комунікативної поведінки індивідів та мовних груп.

Опосередкована комунікація – комунікація, що здійснюється через посередника.

Оптимізм – один із основних видів сприйняття світу, що виражає позитивне, довірливе ставлення до нього; це схильність бачити й підкреслювати в усіх життєвих подіях позитивні риси, віра в успіх та щасливий фінал будь-якої справи.

Організаційна комунікація – комунікація між особами (від 100 до 1000), які належать до певної організації.

Організована комунікація – планомірна, узгоджена та впорядкована комунікація.

Особистісно зорієнтована комунікація – комунікація, скерована на налагодження особистісних стосунків, передусім духовних, товариських тощо.

Офіційна комунікація – комунікація, що відбувається у формальних комунікативних ситуаціях і потребує суворого дотримання встановлених норм і правил.

П

Пафос – інтелектуальна, вольова, емоційна спрямованість і позиція (переконання) мовця, які виявляються в його комунікативній поведінці та її мовному продукті.

Переговори – спільна діяльність двох або більше суб'єктів, налаштована на ефективне розв'язання спірних питань з оптимальним урахуванням потреб кожної зі сторін.

Переконливість мовлення – когнітивно-риторична складова спілкування, пов'язана з досягненням перлокутивного ефекту впливу адресанта на ментальну сферу адресата за допомогою мовного коду. Важливою складовою є логічність побудови повідомлень та їх зв'язків.

Переконувальна комунікація – комунікація, спрямована на стимулювання будь-якої дії з боку адресата у формі поради, прохання.

Перефразування – вид рефлексивного слухання і тип зворотного зв'язку, сутність якого полягає в передаванні адресанту його ж повідомлення, але словами адресата, з метою перевірки точності почутої інформації.

Періодична комунікація – комунікація, що здійснюється через деякі проміжки часу.

Персональна комунікація – комунікація, адресована конкретній людині.

Перцепція – процес сприйняття комунікантами один одного, їх взаємного пізнання як основи взаєморозуміння.

Писемна комунікація – тип комунікації, що реалізується за допомогою графічного коду.

Писемно-мовленнєвий акт – тип мовленнєвого акту, що реалізується лише в писемному мовленні.

Підтекст – паралельний смисл усного чи писемного висловлювання, обумовлений мовною системою або цілями й замислом автора; імпліцитний, прихований зміст, який співіснує із явно вираженим, експліцитним смислом в тому самому висловлюванні.

Побутова комунікація – комунікація, що полягає в підтримці контакту й розв'язанні повсякденних проблем.

Повідомлення – організована сукупність смислів (знань інформації), що включає "компонент світу" (те, що мовець пропонує дізнатися) та "компонент мовця" (те, як мовець до цього ставиться) і яка кодується адресантом засобами мовного та позамовного кодів, передається каналом комунікації, розкодовується та інтерпретується адресатом.

Позиційна роль – стандарти поведінки, яких комунікант набуває внаслідок соціалізації та участі в професійній діяльності: начальник, учитель, лікар, пенсіонер тощо.

Позиція комунікативна – комунікативна роль, яку підсвідомо виконує кожен з учасників спілкування.

Полілог – форма мовленнєвого спілкування між трьома й більше особами з приблизно однаковою комунікативною активністю.

Постійна комунікація – комунікація, розрахована на довгий термін, що передбачає численні контакти та взаємодії комунікантів.

Потреба – стан індивіда, пов'язаний із відчуттям необхідності або нестачі чогось.

Потреби комунікативні – особливий вид потреб, які спонукають вступати у мовленнєве спілкування з метою вирішення вербальних і невербальних проблем.

Правила мовленнєвого впливу – практичні рекомендації щодо ефективного впливу на адресата в різних комунікативних ситуаціях.

Правила спілкування – вимоги до одного з учасників комунікації (адресата чи адресанта).

Правильність мовлення – відповідність мовлення нормам сучасної літературної мови.

Предметна мета – немовленнєва мета, якої намагається досягти мовець через спілкування (наприклад, отримати дещо, дізнатися про щось, змінити поведінку співрозмовника тощо).

Прийом мовленнєвого впливу – конкретний спосіб реалізації певного комунікативного правила.

Принцип увічливості – принцип спілкування, спрямований забезпечити гармонізацію інформаційного обміну та запобігти конфліктним ситуаціям.

Принцип кооперації – принцип спілкування, що регулює інформаційний обмін і передбачає повну відповідність комунікативного внеску на кожному етапі діалогу спільно прийнятій меті або напряму діалогу.

Принцип мовленнєвого впливу – загальні рекомендації щодо організації мовленнєвого впливу на адресата.

Принцип спілкування – найзагальніші вимоги до процесу інтеракції в межах комунікативного акту, вимоги до всіх учасників спілкування.

Прихована комунікативна невдача – комунікативна невдача, що є неявно вираженою в дискурсі та не відразу розпізнається адресатом після отримання ним повідомлення адресанта.

Продуктивна комунікативна поведінка – вербальні та невербальні дії комуніканта в межах норм і традицій спілкування.

Провал комунікативний – тип комунікативної девіації; повна неможливість подальшого спілкування.

Провокаційна комунікація – особливий тип спілкування, внутрішньо розрахований на отримання відповідної інформації у деяких випадках, коли мовець говорить не для того, щоб передати інформацію, а щоб її одержати.

Проксеміка – використання простору в процесі комунікації: відстань між комунікантами, їхнє просторове розміщення, вплив території тощо.

Професійна етика – конкретно визначений набір моральних норм, який слугує керівництвом поведінки в тій чи іншій професійній діяльності. Своєрідний кодекс честі професійної поведінки осіб, зайнятих у конкретних сферах суспільної діяльності, який впливає із суспільного призначення їхньої професійної діяльності. Моральні принципи, пов'язані з поведінкою людини у сфері її професійної діяльності.

Професійна мораль – сукупність сформованих цінностей та ідеалів, професійно значущі психологічні якості, готовність діяти в нестандартних ситуаціях.

Психологічний бар'єр – наслідок невідповідності зовнішніх впливів (подразників) внутрішньому «Я» (інтересам, потребам, спрямованості особистості тощо), через що формується негативне ставлення до «подразників», прагнення захиститися від нього.

Психологічний вплив – застосування у міжособистісній взаємодії винятково психологічних засобів з метою впливу на стан, думки, почуття, дії іншої людини.

Публічна комунікація – комунікація за участі 20 – 30 осіб і більше (до 100), що передбачає активнішу роль індивідуального адресанта при колективному адресаті.

Р

Расизм – переважання однієї раси над іншою, що супроводжується забобонами.

Реакція вербальна – використання мовленнєвої дії як реакції на стимул (мовленнєвий або якийсь інший).

Регулятивність – комунікативний контроль, комунікативний тиск, комунікативна недоторканість (суверенітет).

Результативний мовленнєвий вплив – мовленнєвий вплив на адресата, що дає змогу адресанту досягти поставленої мети із порушенням комунікативної рівноваги.

Резюмування – підсумування основної ідеї, вияву почуттів тощо адресанта, яка дає змогу поєднати фрагменти розмови в єдине ціле.

Рекреативна комунікація – комунікація, яка охоплює різноманітні форми розважального спілкування, що дає змогу комунікантам розслабитися й відпочити.

Рефлексивне слухання – стиль слухання, що полягає в активному зворотному зв'язку з метою контролю точності сприйняття почутого; основними видами рефлексивних відповідей є з'ясування, перефразування та резюмування.

Рецептивна комунікативна поведінка – розуміння та інтерпретація вербальних і невербальних дій співрозмовника, який належить до певної лінгвокультурної спільноти.

Ризик – ситуативна характеристика діяльності, що поєднує невизначеність її результату й можливі несприятливі наслідки в разі невдачі.

Риторика – наука про красномовство або наука переконання.

Риторичне звертання – фігура мовлення, яка ґрунтується на вживанні слів або сполук, що позначають особу чи персоніфікований предмет, явище, до яких звертається мовець, привертаючи увагу до повідомлення, іноді надаючи предмету звернення оцінно-емотивної характеристики; здебільшого характеризуються граматичною незалежністю й інтонаційною та пунктуаційною відокремленістю.

Риторичне питання – фігура мовлення, що ґрунтується на вживанні питальних речень, які за метою висловлювання не є питаннями, тобто не потребують відповіді.

Ритуал уникнення – форма вираження шанобливого ставлення, за допомогою якої мовець тримається на відстані від реципієнта.

Ритуальна комунікація – комунікація, що полягає в дотриманні норм і звичаїв соціально-культурної поведінки.

Розмовне мовлення – усна форма мови, характерна для повсякденного спілкування носіїв літературної мови.

Розуміння мовлення – когнітивна операція осмислення й засвоєння інформаційного масиву або тексту на підставі сприйняття семантичного змісту висловлювань, їхнього мисленнєвого оброблення із залученням імпліцитного плану тексту, процедур пам'яті, тобто власного тезауруса та знань норм комунікації, притаманних певній культурі.

Роль комунікативна – відносно постійна, внутрішньо зв'язана і очікувана іншими система комунікативних вчинків індивіда, значною мірою визначена його соціальним статусом, віковими, гендерними та іншими чинниками.

Роль соціальна – комунікативна поведінка людини, яка обумовлюється її соціальним статусом, відбувається за певними правилами (нормами), прийнятими в суспільстві, й очікується іншими учасниками спілкування.

С

Свідома комунікативна невдача – комунікативна невдача, що є навмисною складовою стратегічної програми мовця.

Сенсорика – невербальна комунікація, що ґрунтується на чуттєвому сприйнятті її учасників: запахи тіла та косметики, поєднання кольорів, звуків тощо.

Середовище комунікативне – сукупність мовних і позамовних (психологічних, психічних, соціальних, рольових, вікових, гендерних тощо) чинників, а також тональність і атмосфера, у яких відбувається спілкування.

Ситуативний контекст – обставини, за яких відбувається комунікація; має такі виміри: фізичний, соціальний, хронологічний, культурний.

Ситуативні норми комунікативної поведінки – комунікативні норми, що визначаються конкретною екстралінгвістичною ситуацією.

Ситуаційна модель – опис типової ситуації, у межах якої повинен діяти певний об'єкт вивчення (комунікант).

Ситуаційна роль – фіксовані стандарти поведінки в певних комунікативних ситуаціях: перехожий, покупець, пацієнт, переможець змагань тощо.

Ситуаційний контекст – сукупність умов, у яких відбувається обмін повідомленнями: тип діяльності, предмет спілкування, статусно-рольові відносини, формальність, офіційність тощо.

Ситуація – фрагмент об'єктивно існуючої реальності, частиною якої може бути і вербальна дія.

Ситуація комунікативна – конкретна ситуація спілкування, у яку входять партнери по комунікації і яка спонукає її учасників до міжособистісної інтеракції. Визначає мовленнєву поведінку, способи реалізації комунікативної інтенції (стратегію, тактику комунікації тощо).

Слухання – рецептивний вид мовленнєвої діяльності, спрямований на сприйняття мовленнєвих акустичних сигналів та їх розуміння.

Смисл комунікативний – значення мовних одиниць та складових прамови дискурсу, яке виформовується в комунікативному акті як результат взаємодії інтенції мовців у конкретній конситуації спілкування.

Соціальна позиція – місце індивіда чи групи в системі відношень в суспільстві, що визначається низкою специфічних ознак і регламентує стиль поведінки.

Соціально-зорієнтована комунікація – спілкування людей як представників певних груп (вікових, професійних, статусних тощо).

Соціумна пресупозиція – сукупність знань, уявлень, досвіду тощо, якими володіють мовці як члени певних соціумів.

Співробітництво – ставлення до комунікативного партнера як до самоцінності, намагання об'єднати зусилля в спільній діяльності для досягнення близьких цілей, або таких, що збігаються. Основний засіб впливу не домовленість, а консенсус (згода).

Спілкування – цілеспрямований соціально зумовлений процес обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудої та творчої діяльності, що реалізується переважно за допомогою вербальних засобів комунікації.

Спілкування професійне – спілкування, яке формується в умовах конкретної діяльності, а тому певною мірою вбирає в себе її особливості, є важливою її частиною, засобом цієї діяльності.

Сприйняття мовлення – психічний процес упізнавання інформації, що передається, порівняння її з наявними у свідомості знаками, подальше опрацювання і розуміння.

Статусна роль – стандарти поведінки, що визначаються антропологічними характеристиками, які комунікант отримує від народження: стать, етнічна (національна) належність, вік.

Стереотип – стандартизований, стійкий, емоційно насичений, певний образ, концентрований вияв соціальної установки відносно до "чужого". Особлива форма сприйняття дійсності, яка впливає на наші відчуття до того, як вони дійдуть до нашої свідомості.

Стилістичні норми – правила вживання мовної одиниці відповідно до законів жанру, особливостей функціонального стилю та умов спілкування.

Стихійна комунікація – випадковий обмін інформацією.

Стратегія спілкування – загальна схема дій учасників комунікативного процесу, загальний план досягнення мети, яку переслідують співрозмовники.

Субкультура – частина загальної культури, система цінностей традицій, звичаїв, властивих певній групі людей, що виокремлюється за деякою ознакою: етнічною, регіональною, класовою, віковою, професійною тощо.

Сфера комунікації – сфера людської діяльності, що характеризується однотипними умовами спілкування, що обумовлюють певні правила використання мови.

Т

Табу – слова, використання яких заборонено в певних контекстах.

Тактика – система послідовних дій, яка сприяє реалізації загального плану переговорів, досягненню накресленої цілі.

Тактика конфліктної взаємодії – поведінкові акти, дії сторін, спрямовані першочергово на досягнення власної мети в конфлікті, бажання виграти, а за умов розвитку конфлікту – нанести шкоду іншій стороні.

Текст – результат мовленнєвої діяльності, комунікативна система; явище культури; відображення існування людини в мовних знаках.

Тематичне табу – тип комунікативного табу, що забороняє обговорювати деякі теми з представниками певної лінгвокультурної спільноти.

Тембр – забарвлення голосу, що визначається кількістю додаткових тонів (обертонів), які накладаються на основний тон.

Темп – акустичний параметр мовлення, який формують швидкість мовлення, тривалість звучання слів, інтервали й тривалість звучання пауз.

Толерантність – терпимість до людей, не схожих на нас. Здатність людини чути й поважати думку інших, не вороже зустрічати думки, відмінні від власних. Повага, прийняття й правильне розуміння багатогранності культур світу, форм самовираження й прояву людської індивідуальності. Відмова від догматизму, від абсолютизації істини й утвердження норм, установлених в міжнародно-правових актах в галузі прав людини.

Толерантність нульова – відсутність терпимості до людей, чия поведінка виходить за межі соціокультурних норм.

Тональність спілкування – усвідомлена або неусвідомлена емоційноаксіологічна й змістово-інформативна організація мовного матеріалу в типових комунікативних ситуаціях, за допомогою якої адресант формує свої мовленнєві дії та здійснює вплив на адресата, а іноді й на ситуацію загалом.

Точність мовлення – якість мовлення, що полягає у відповідності його смислового аспекту відображуваної дійсності комунікативному задуму мовця.

Тривала комунікація – тривалий у часі комунікативний процес.

У

Увічливість – сукупність соціальних умінь, головна мета яких – створення умов, за яких комуніканти в межах контакту відчують доцільність (підтвердження) своїх мовленнєвих дій.

Уникнення – стиль комунікації, що характеризується обмеженнями мовленнєвого спілкування.

Універсальні правила спілкування – правила спілкування, що не залежать від конкретної культури.

Управлінське спілкування – двосторонній або багатосторонній процес, зумовлений необхідністю здійснення управлінських функцій шляхом встановлення відносин, налагодження зворотного зв'язку.

Усна комунікація – тип комунікації, що здійснюється за допомогою коду акустичного (звукового) мовлення.

Усномовленнєвий акт – тип мовленнєвого акту, сферою реалізації якого є лише усне мовлення.

Ф

Фамільярна тональність – тональність, притаманна спілкуванню в сім'ї, дружньому товаристві; характеризується невимущеним тоном, вживанням розмовних одиниць з емотивними, оцінними, експресивними семами.

Фасцинація – спеціально організований вербальний вплив при передаванні інформації, спрямований на підвищення якості сприймання інформації шляхом впливу на емоційний стан і поведінку реципієнта.

Фільтрація інформації – механізм процесу комунікації, який передбачає проходження отриманої інформації через внутрішні фільтри. Для індивідуума це своєрідний засіб самозбереження, що дозволяє уникнути непосильного для опрацювання обсягу інформації. Вилучення зайвої чи небажаної інформації.

Формули мовленнєвого етикету – культурно та ситуативно зумовлені, стандартизовані вислови або стереотипи мовлення, готові формули з певною синтаксичною структурою та лексичним наповненням, які вживають у високочастотних етикетних ситуаціях: привітання, прощання, подяки, вибачення, прохання, запрошення тощо.

Ц

Ціннісні орієнтації – складне духовне утворення, створене з елементів світогляду, ідеалів переконань, вольових спонукань, мотивів і почуттів, в основі якого знаходиться спрямованість інтересів і потреб особистості на певну ієрархію цінностей, схильність орієнтуватися та надавати перевагу одним цінностям та ігнорувати, заперечувати інші, що дає змогу диференціювати явища за їх значущістю і обирати орієнтири для регуляції всіх сфер життєдіяльності.

Цінності – об'єкти, явища та їх властивості, а також абстрактні ідеї, які втілюють у собі узагальнені ідеали і виступають завдяки цьому як еталон. Те, що людина

найбільше цінує в житті, оточуючому її світі, людях, матеріальній та духовній культурі; це те, що вона особливо цінує, і чому надає найбільшого значення.

Ч

Чистота мовлення – якість мовлення, що передбачає відсутність у мовленні чужих для літературної мови елементів або елементів, які заперечені нормами моралі (слова-паразити, діалектизми та просторіччя, варваризми, жаргонізми, вульгаризми).

Ш

Шум комунікативний – різноманітні форми порушень та/або деформації повідомлень, які утруднюють процес передавання або сприйняття інформації.

Джерело:

[ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ](#)

[О.М.Тур](#)